

OGAHINYING "RIYOZU-D-DAVLA" ASARIDA ARABIY QATLAMGA XOS SO'ZLAR ASOSIDA SHAKLLANGAN QO'SHMA FE'LLAR LINGVOPOETIKASI

M.Davletov (Urganch davlat pedagogika instituti o'qituvchisi)

Q.Yusupova (UrDU doktoranti)

"LEXICOPOETIC ANALYSIS OF COMPOUND VERBS BASED ON ARABIC LAYER WORDS IN OGHI'S "RIYOZU-D-DAVLA"

M. Davletov (Teacher at Urganch State Pedagogical Institute)

Q. Yusupova (UrSU Doctoral Student)

"ЛЕКСИКОПОЭТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СОСТАВНЫХ ГЛАГОЛОВ, ОСНОВАННЫХ НА АРАБСКИХ СЛОВАХ, В ПРОИЗВЕДЕНИИ ОГАХИ 'RIYOZU-D-DAVLA'"

М. Давлетов (Преподаватель Ургенчского государственного педагогического института)

К. Юсупова (Докторант УрГУ)

Annotatsiya. Ushbu maqola Ogahiyning «Riyozu-d-davla» asarida arabiy qatlamga xos so'zlar asosida shakllangan qo'shma fe'llarning lingvopoetik tahliliga bag'ishlangan. Maqolada eski o'zbek tilidagi arab lug'aviy qatlamiga mansub so'zlar, ularning lingvistik xususiyatlari va poetik ifodalar orqali qanday qo'shma fe'llarga aylangani yoritilgan. Arabiy so'zlarning o'zbek tiliga kirib kelishi, fe'l shakllarini hosil qilinishi va bu jarayonda ularning ma'no va fonetik xususiyatlarini qanday o'zgartirgani tahlil qilinadi.

Annotation. This article is dedicated to the linguopoetic analysis of compound verbs formed based on Arabic-layer words in Ogahi's "Riyozu-d-davla". The article highlights how words from the Arabic linguistic layer of Old Uzbek are transformed into compound verbs through their linguistic characteristics and poetic expressions. It analyzes the process of Arabic words entering the Uzbek language, the formation of verb forms, and how their meanings and phonetic features are altered during this process.

Аннотация. Данная статья посвящена лексико-поэтическому анализу составных глаголов, образованных на основе арабских слов, в произведении Огахи "Riyozu-d-davla". В статье раскрывается, как слова из арабского языкового слоя староузбекского языка превращаются в составные глаголы через их лексические особенности и поэтические выражения. Анализируется процесс заимствования арабских слов в узбекский язык, формирование глагольных форм и то, как в этом процессе изменяются их значения и фонетические особенности.

Kalit so'zlar. Ogahiy, tarixiy-adabiy asar, arabiy qatlam, eski o'zbek tili, qo'shma fe'llar, lingvistik tahlil, poetika, leksik ma'no, fe'l shakllari, arab tilidan o'zlashgan so'zlar.

Keywords. Ogahi, historical-literary work, Arabic layer, Old Uzbek language, compound verbs, linguistic analysis, poetics, lexical meaning, verb forms, Arabic loanwords.

Ключевые слова. Огахи, историко-литературное произведение, арабский слой, староузбекский язык, составные глаголы, лингвистический анализ, поэтика, лексическое значение, глагольные формы, заимствованные арабские слова.

KIRISH VA DOLZARBLIGI

Eski o‘zbek tilida leksikasida arab lug‘aviy qatlamiga mansub so‘zlar ko‘pchilikni tashkil qilishi tabiiy.

Masalan, *qurb* eski o‘zbek tilida “yaqinlik, yaqin bo‘lish”; “qobiliyat”; “loyiqlik” kabi lug‘aviy ma‘nolarni beradi¹. Navoiy g‘azaliyotidagi quyidagi baytda ham *qurb* so‘zi irfoniy istiloh sifatida namoyon bo‘ladi:

Ey hamd o‘lub mahol fasohat bilan sanga,
Andoqki, *qurb* taqvovu toat bilan sanga².

Bu so‘z asosida *qurbat hosil qilmoq* qo‘shma fe‘li shakllangan.

Eski o‘zbek tiliga o‘zlashgan arabiy so‘zlarning mutlaq ko‘pchiligi arab tilidagi ishtiyoq qoidalariga muvofiq tarkibiy jihatdan yasamadir. Masalan, “shuhratilik, oshn-shuhrat”; “taniqlilik” ma‘nosidagi *ishtiḥâr* so‘zi aslida “ma‘lum qilmoq”, “xalqqa bildirmoq”, “e‘lon qilmoq” ma‘nosidagi *shahara* yoki *shahura* fe‘lining VIII bobi *ishtahara* – “tarqalmoq”; “mashhur bo‘lmoq”ning masdari sifatida shakllangan³. Chunki, uch undoshli solim fe‘llarning masdari sakkizinchi bobda *ifte‘ol* qolipida hosil bo‘ladi. SHuning uchun bu bob arabshunoslikda *ifte‘ol bobi* ham deyiladi. Mazkur bob anglatgan fe‘llarning mazmunlaridan biri birinchi bobdagi fe‘l o‘timsizga aylanadi⁴. Eski o‘zbek tilida shu so‘z asosida *ishtihor topmoq* fe‘li shakllangan. Bu so‘z bilan o‘zakdosh *mashhur*, *shuhrat* kabi so‘zlar hozirgi o‘zbek adabiy tilida keng iste‘molda bo‘lsa, eski o‘zbek tilida unga o‘zakdosh yana “oy” (vaqt birligi) ma‘nosidagi *shahr* so‘zi ham mavjud. Oy ma‘lum vaqt birligini anglatib turishi, ma‘lum qilib turishi e‘tiborga olinib, ushbu fe‘l asosida paydo bo‘lgani ehtimolga yaqin. Bu so‘zni fors tiliga mansub hududiy-ma‘muriy birlik ma‘nosidagi *shahr* so‘zidan farqlash lozim. Arab tilidan o‘zlashgan *shahr* so‘zining keng eski o‘zbek tilining o‘zida ham kam iste‘molda bo‘lgan.

METODLAR VA O‘RGANILISH DARAJASI

*Azim*at – a. 1. Yurish. 2. Safar. 3. Maqsad. 4. Jo‘nash, ravona bo‘lish. 5. Borish, yo‘l olish:

Xullas ulkim dahrg‘a silkib etak,

Qil fano sori *azimat*, ey ko‘ngul.

Jodai tariqatg‘a sidq ila qo‘yub koming,

Berk tutub *azimatni*, azmi tarki ruxsat qil.

Ul adan mulkig‘a *azimat* tutg‘ondin so‘ng, aning o‘g‘li Yulduzxon saltanat avjig‘a irtifo‘ topdi.

Aning ikki o‘g‘li bor erdi. O‘z hayoti vaqtida ikkovining ham axtari hayoti uyoqti, birovidin Dubun bayon otlig‘ o‘g‘il, yana birovidin Alanquva otlig‘ qiz qoldi. Qizni o‘g‘ilg‘a berdilar.

Amu suyikim bu bahri axzar,

Bir qatradur allida mahqar,

Ul suvdin o‘tub, bo‘lub shinovar,

¹ Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. Тўртинчи том. – Тошкент: Фан, 1985. – Б. 79.

² Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. Учинчи том. – Тошкент: Фан, 1988. – Б. 27.

³ Носиров О., Юсупов М. Ан-наъим. – Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2003. – Б. 438.

⁴ Иброҳимов Н. Юсупов М. Араб тили грамматикаси. 1-қисм. – Тошкент: Қомуслар Бош таҳририяти, 1997. – Б. 290.

Sohilg'a chiqib, minib takovar.

Urganj sori *azimat* etti,

Vaqtı sahar ul baladg'a etti.

Azm – a. – biror ishni boshlashga qaror qilish; safarga otlanish;

~ qilmoq – qaror qilmoq;

Jodai tariqatg'a sidq ila qo'yub koming,

Berk tutub azimatni, *azmi* tarki ruxsat qil.

Shayx Najmiddin Kubro rahmatullohi alayh ham ul vohiyai *azmida* shahid bo'ldi. Sohibi "Mursodil ibod" din naqldurkim, Ray shahrida 700 ming kishini qatl qildilar va «Zafarnoma» muqaddimasida mazkurdirkim, Nishobur maqtullarin 12 kun sanadilar. Avrot va atfoldin o'zga ming, ming etti yuz qirq etti ming qalamg'a keldi. Hirotidin 1000, ming 600 ming kishini darajai shahodatg'a etkurdilar. Mavlono Sharafiddin Ali xatib va 15 kishidin o'zga mutanafasi qolmadi.

Azm-jazm – a. – ahd. ~ qilmoq – ahd qilmoq:

Gar solik ersang, zohido, kiygil fano sholinikim,

Qilg'ong'a ka'ba *azmini* bor jomai ihrom shart.

Amonliq // *amonlig'* – f. // – tinchlik:

Har kimki faqr go'shasi bo'lmish makon ango,

Xotir hamisha dahr g'amidin *amon* ango.

Rustam Alixon yuz mashaqqat bila qochib qutildi. Itoat etgan kifra juzya qabul etib, asirlikdin *amon* qoldilar. Mashhadni ichidagi musulmonlardin Sharifxong'a tafviz qilib, Nishobur turktozi uchun qadam irodatin azimat rikobig'a qo'ydi. Ba'zi derlarkim, Nishobdur yurishi Mashhad turktozidin so'ng tovuq yili voqe' topmishdur.

Shukurkim kishvarig'a xon keldi,

Olomon borchasi *amon* keldi.

Andisha - f. – o'y, mulohaza; ~ qilmoq – o'ylamoq, mulohaza qilmoq:

Ammo bu jamoa bag'oyat karim va sohopesha va benihoyat javod va bazl *andisha* erdi. Ato bazmida ma'ni zoyda ehsonining afsonasig'a xati batlon urub, baxshish ma'rakasida oli baromika in'omining hikoyatin mansuxlig' hadig'a etkurub erdilar. Hamisha xoni ehsonlari omma fuqaro allida ochuq va xavvora javohiri in'omlari kofai baroyo boshig'a sochuq erdi.

Vajh I – a. – sabab:

Butun bo'ston ichra gul, navolar soz etib bulbul,

Ko'nguldin qilg'usi har *vajh* birla g'am sahro.

Bu *vajhdin* ul muxtari' yigitni «qanqli» otodilar. Qanqli urug'i aning naslidindur, holo Qanqli derlar. O'g'uzxon 72 yilg'acha mo'g'ul va totor bilakim, o'z aqrobasi erdi va muxolifatda mutaffiq erdilar, urushdi. 73 yilda majmuin xatti inqiyodig'a kirguzib, musulmon qildi. Andin so'ngra yurub, Xitoy va Churchitni olib, Tanqutni ham musaxxar qildikim, tojik ani Tubat der. Andin so'ng Qoraxitoyini taxti tasarrufig'a kiyurdi.

Vajh II – a. – xizmat haqi, maosh, mablag', in'om:

Ilgiga ilgim uzotsam, do'stlar, *bevajh* emas,

Topshirurman ixtiyorim ul vafodor ilgiga.

Ul jumladin derlarkim, Muhammad Niyozbekning sahm va hissasi ikki yuz tillolig' *vajh* erdi. Alo hazo alqiyos va asirlardin o'ttiz etti bokira qiz erdikim, kamolu jamol va g'oyati e'tidolda erdi. Ul hazrat asirlarni mo'tamid va parhezkor kishilarg'a topshurub, fath va firuzmandlik bila murojaat qildi. Shahr safar hatmatallohi bilxayr vazzafarning to'rtinchi kunikim, chorshanba erdi, dorul amarai Xivaqg'a nuzul qilib, volidi buzurgvorining mulozimatig'a musharraf bo'ldi.

Iztirob – a. – qiynalish:

Chun mundoq suhbatı firdavs nuzhatg'a doxil bo'ldum, o'zimni zarrai gumon qildimkim, quyosh huzurida sargashtai havoyi *iztirob* bo'lg'ay va qatrai yaqin bildimkim, muhit janbida adam va noyob ko'ringay. Mastlardekkim, kuchluk boda hiddatidin bexud bo'lg'ay. Ubudiyat tufrog'ig'a yiqildim va bandalik ziluchasining go'shasin bo'sa qildim.

Inoyat – a. – shafqat:

Ubudiyat tufrog'ig'a yiqildim va bandalik ziluchasining go'shasin bo'sa qildim. Chun abad oyoqig'a turdum, ta'zim rasmin zuhurg'a etkurdim. Nasoyimi altofi sultoni, ravoyihi ashfoqi sohibqironiy harakatg'a kirib, bandanavozlig' yuzidin tashrifi *inoyati* bila mumtoz va ehsoni beg'oyati bila sarafroz qilib, guharafshoni takallum bo'ldikim

Itob – a. – jahl;

Goh *itob* etib, gahi noz qilib qachongacha,
Xasta ko'ngulg'a qilg'usi javr bila jafo ko'zing.

~ aylamoq – jahl qilmoq:

Ko'ngluma ortib farah, jonim dog'i quvvat topar,
Chun *itob aylab*, boqib yuzimga dashnom aylagach.

Xon Muhammad inoqg'a *itobomiz* harflar bila tahdid qilib, shaharga muovidat etganda, Ko'chakbekni nadmosi bila tutturib, mahbus qildi. Xo'rozbek Gurlon janubidin g'ayri ma'mur va adro erlarnikim, Manqit jamoasining mulki xolisidur, obod qilmoqg'a orig' qozdurur erdi. Bu voqea hudusidin ranjida bo'lub, Xivaqg'a kelib, xondin beizn Ko'chakbekni hibsdan xalos qilib, xong'a noshoist so'zlar oytti.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ixlos – a. – muxlislik:

Ul asnoda Xo'ja eli tarafidin Hazrati Qutb ulavliyo va faxr ulatqiyo, Sayid ularofin murshid ussolikin shamsulmillat va oldin Said Tursun Xo'ja eshon maddallohi zalola irshoda ali ru'us uttolibinning farzandi arjumandi Muhammadsharif Xo'ja mo'kulot va mashrubot va peshkash va tansuqot bila kelib, Xo'ja elining ariza doshti *ixlos* va e'tiqodlarin izhor va e'lon qildi.

Ixtilot – a. – aloqa-munosabat:

Ey oqil, etma zoli jahon birla *ixtilot*,
Bilqasd qilma qosidi jon birla *ixtilot*.

Latofat – a. – afzallik:

Jon bo'lur ko'zdin nihon ermas ajab ul sho'xg'a,
Gar *latofatdinko'zim*ga bo'lsa pinhon ikki lab.

Dema ul pari yuzini qilibdur ihota halqai zulfikim,
Falaki *latofat* uza oning birisi qamar, biri holadur.

Lutf – a. – yaxshilik:

Kam etma Ogahiyg'a shafqatingkim, shoh *lutfidin*
Hamisha xurram o'lmoq bandai kamtar munosibdur.

Mazallat – a.

Mazallat o'qlaridin ul diloavar bo'lg'usi emin-
Ki, olam razmgohida sardori qanoatdur.

Mazammat – a.

Do'st deb har kimsani xalq ichra ta'rif aylasam,
Peshasi mandin *mazammat* ulcha imkon aylamak.

Mashaqqatlik – a. – qiyinlik:

Yuz mashaqqat yeturub, oxir alifdek qaddim,

Qildim xam o‘ylaki dard ostidag‘i dol firoq.

Maqom I – a. – daraja:

Ul sarvari zamonki, biyikdur *maqom* ango

Qad xamdurur falak qilibon ehtirom ango.

Maqom II – a. – to‘xtash, turish:

Gohi *maqom* qasri muallo aro qilib,

O‘ltursa goh havzi musaffo qirog‘ida.

Muruvvat – a. – odamgarchilik, saxiylik:

Shukrini naylab qilurmankim, menga har dam ishi

Yo karamdur, yo *muruvvat*, yo inoyat, yo vafo.

Nadomat – a. – afsus, pushaymon:

Qatra ko‘z abridin oqmay toatim bog‘i qurub,

Vaft erur ashki *nadomatdin* yetursang nam ango.

Najot – a.

Shomi hajring zulmatida qoldim, ondin ber mango

Ko‘rguzub iki yuzing mehrin, *najot* uzra *najot*.

Nasib – a. – hissa, ulush:

Har kimki dahr shohlig‘in ayladi havas,

Bordur *nasib* g‘ussai fikri jahon ango

Nash‘a – a. – huzur, rohat:

Ul ko‘z nigohi *nash‘asi* olamni sarshor ayladi-

Kim, ko‘beturgay bodasi kuchluk esa paymona fayz.

Nusrat – a. – zafar:

Olam ahli gar asiring bo‘lsa tong yo‘qkim, sango

Etkurur *nusrat* damo-dam lashkari marg‘ubluq.

Rabt – a. – munosabat:

Gar so‘zim *berabt* bo‘lsa, Ogahiy, ayb etmakim,

Ro‘za olmishdur ilikdin ixtiyorimni mening.

Rag‘bat – a. – istak, berilish; mayl qilish:

Saydgahg‘a sursa ot ilgiga olib qarchig‘ay,

Rag‘bati birla shikor o‘lmay qolur kamtar shikor.

Saxovat – a. – saxiylik:

Gar *saxovat* lazzatidin bexabarsan, ey g‘aniy,

Maxzaningda jam‘ bo‘lg‘on siym ila zardin na haz.

So‘z to‘yxonasining tirozandasi va ma‘ni taronasining bozandasi, a‘ni xomai fusunpardozi varaq sathida bu nav‘ raqs og‘oz qilurkim, chun torix hijriy ming ikki yuz yigirma sakkizda, bejin yilining avoxiri erdi, muharram oyinda, ul jahonbonliq burjining oftobi va sohibqironliq durjining la‘li noyobi, bazlu saxo iqlimining Iskandari, karamu ato qulzumining daraxshandai gavhari, sarvari xavoqini mu‘allo hashami afzali salotini mujallo, alami manzalat va basolatpanoh, *saxovat* va adolat dastgoh, rosimi rusumi *saxovat* va samohat, olimi ulumi balog‘at va fasohat

Siyoq – a. – tartib:

G‘am tuni fikrida qolib yo‘q xo‘rdu xobimiz dami,

Tong emas ushbu vajh ila bo‘lsa buzuq *siyoqimiz*.

Faxr – a. – g‘urur, sharaf:

Yo‘ling gardiyu shavqing dog‘idin *faxrim* ajab ermas-

Ki, man ishq ahli shohiman, bular toju nigunimdur.

Xayr – a. – yaxshilik:

Xazinlarg‘a karam qil, jur‘ai joming darig‘ etma-

Ki, bu hangom qush furjom vaqti *xayr* ehsondur.

Oqosi Soyinxonning ishorati bila bir kun urush hangomida besh kishi olib yovning orqosig‘a o‘tub, ondin piyoda bo‘ldilar va arsay korzorg‘a fili mastdek raxi tavajjuh qo‘yub a‘doi farzin xiomg‘a qatl va ko‘shishdin gashti shikast yetkurub, shohlarni xonai mamotda mot qildi. Ul shijoati yumnidin Soyinxon muzaffar va mansur bo‘lub mamoliki mazburni *xayri* tasxirga kiyurdi.

Shak – a. – shubha, gumon:

Shak yo‘q tururki, zahrdin oxir bo‘lur halok,

Har g‘ofiliki, qilsa yilon birla ixtilot.

Shafqat – a. ~ qilmoq – mehribonlik ko‘rsatmoq:

Nasimi *shafqatining* behjat afzo ehtizozidin,

Hama olam elining g‘unchadek ko‘nglini xandon et.

Kam etma Ogahiyg‘a *shafqatingkim*, shoh lutfidin

Hamisha xurram o‘lmoq bandai kamtar munosibdur.

Shiddat – a. – tezkorlik, shiddat;

Bizga tarahhum aylang, ey dilbari siym soqimiz,

Haddidin oshti usru ko‘b *shiddati* ishtiyoqimiz.

Shikva – a. – shikoyat, hasrat, gina:

Na xusumat aydikim, har dam ochib *shikva* tilin,

Do‘stim olida aylar mani mazmum raqib.

Ehson – a. – hadya;

Ishq mulki shohiman, ishq ahlidurlar chokarim,

Toki yor *ehsonidin* sha‘nu muazzamdur mango.

Va sanai ming yuz to‘qsonda bejin yili hazrati Sultoni sohibqiron xalifai davron, zubdatul salotini olam, kuduvvat ul xavoqini muazzamul mansur, nusratul muluk ul mastg‘on Abulg‘oziy Muhammad Rahim Bahodirxon xaladullohi mulkihi va sultonih va afoz Ali ul olamiyn birra va *ehsonaning* valodati Humoyuni bila olam shabistoni ravshan va jahon xoristoni gulshan bo‘ldi.

Ehtirom – a. – hurmat;

Ul sarvari zamonki, biyikdur maqom ango

Qad xamdurur falak qilibon *ehtirom* ango

Yumn – a. – yaxshilik, barakat:

Chunki san sayr aylading, bo‘ldi quduming *yumnidin*,

Charxi volo gulsitonu, sobitu, sayyora gul.

Qaror – a. – xohish:

Sarv olmasmu edi eldin *qaror*

Gar esa qaddi xirominingcha xo‘b.

G‘araz – a. – maqsad:

Niholi sarv tutmas noz parvar qadding o‘rninkim,

G‘araz lufu ado ko‘nglulg‘adur yo‘q muddao qomat.

Orazingdur mehri anvardin *g‘araz*,

Qomating sarvi sanavbardin g'araz.

Hosil – a. – mazmun, natija;

Birovg'a gul misllik orazi gulgun bo'lub hosil.

Birovda bulbul oso bo'ldi yuz sho'ru shaab paydo.

Ul hazratdin ruxsat *hosil qilib*, mazkur bo'lg'on karvon qasdig'a qadami isbijo' bila qat'i masofat etib, Irdor yo'lida karvong'a yetib, g'orat va toroj qildilar. Barcha amvol va mavoitlarin dasti tasarrufig'a kirguzub, muovidat qildilar. Ul karvonning barcha yuki qiymatbaho shol erdikim, har birining qiymati bir jahon xiroji erdi. Xoni jannatmakon Chorjo'y safaridin kelmasdin burun shaharga kelib, avtifi farovon bila sarafroz bo'ldilar va safarlarining muddati 22 kun erdi.

Keyingi keltirilgan arabiy qatlamga mansub so'zlarning har biridan aylamak // bo'lmoq ko'makchi fe'llar orqali qo'shma fe'llar hosil qilingan.

XULOSA

Ogahiyning "Riyozi-d-davla" asarida arabiy qatlamga mansub so'zlar asosida shakllangan qo'shma fe'llar eski o'zbek tilining leksik va grammatik boyligini, ayniqsa arab tilining ta'sir doirasini chuqur aks ettiradi. Ushbu fe'llar adabiy matnda nafaqat tilshunoslik jihatdan, balki poetik-estetik vazifani ham bajarib, obrazlar yaratish, diniy-ma'naviy mazmunni kuchaytirish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ko'plab arabcha so'zlar o'zbek tilidagi "aylamoq", "bo'lmoq", "qilmoq" kabi yordamchi fe'llar bilan birikib, yangi qo'shma fe'l birliklari hosil qilgan va ular matnda ko'p uchraydi. Bu hodisa o'zbek tilining o'zlashuvchanligini va boshqa tillar ta'sirida shakllangan murakkab grammatik birliklarni o'zlashtira olish qobiliyatini ko'rsatadi. Ushbu qo'shma fe'llarning lingvopoetik jihatdan o'rganilishi, ularning shakllanish mexanizmini tahlil qilish nafaqat tilshunoslik, balki adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan ham katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. Тўртинчи том. – Тошкент: Фан, 1985. – Б.79.
2. Алишер Навоий. Мукамал асарлар тўплами. Учинчи том. – Тошкент: Фан, 1988. – Б. 27.
3. Носиров О., Юсупов М. Ан-наъим. – Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2003. – Б. 438.
4. Иброҳимов Н. Юсупов М. Араб тили грамматикаси. 1-қисм. – Тошкент: Қомуслар Бош таҳририяти, 1997. – Б. 290.
5. Атоуллоҳ Ҳусайний. Бадодойиъу-с-санойиъ. Форс тилидан А.Рустамов таржимаси. – Тошкент: Фафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1981. – Б. 209.
6. Ан-наъим. Арабча-ўзбекча луғат. – Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2002. 634-б.